ఆటకట్టు

వేణుగోపాల్ కొద్దిసేపట్లో తాను పుట్టి పెరిగిన మట్టిమీద అడుగు పెట్టబోతున్నాడు. అక్కడ తన మనుషులను చూస్తాడు. తనను పెంచి పెద్ద చేసిన ఆ ఊరు అందాలను చూస్తాడు. తన పాతికేళ్ల తొలి జీవితానికి సాక్ష్యంగా నిలచిన నేస్తాలను కలుసుకుంటాడు.

కొబ్బరితోటల మధ్యనించి, మెలికలు తిరిగిపోతున్న తారురోడ్డు మీంచి నిశ్శబ్దంగా పరుగులు తీస్తున్నది కారు. తన చిన్ననాటి మిత్రుడు శంకర్రావు తన కోసం నిన్న విమానాశ్రయానికి వచ్చాడు. ఇవేళ తన కారులో స్వగ్రామం తీసుకుపోతున్నాడు.

వర్షాకాలపు చల్లటి సాయంత్రం. మబ్బులతో అందమైన ఆకాశం. కళింగ సముద్రపు నేపథ్యంలో స్వప్నలోకం లాంటి ఆ తోటల మధ్య గొంతు విప్పి పాటలు పాడుకుంటూ విహరిస్తున్న పవనాలు. ఆ చెట్లూ, ఆ తోటలూ, అక్కడి నేలా, గాలీ, ఆకాశమూ అన్నీ నిండుహృదయంతో తనను పలకరిస్తు న్నట్టున్నాయి. ఇరవైయ్యేళ్లు తన జీవితానికి మరుగైన అరుదైన అందాలవి! అక్కడ ప్రకృతి పరిమళాలకి పులకించి

పోతున్నది మనసు.

యునైటెడ్ స్టేట్స్‌లో ఇరవైయేళ్లపాటు ఉద్యోగజీవితంలో నిండా మునిగిపోయి ఇప్పుడు మనసుపుట్టి స్వదేశం తిరిగివచ్చిన వేణుగోపాల్ తన చిన్ననాటి చెలికాడు శంకర్రావును చూసి ఎంతో ఆశ్చర్యపోయాడు. తనకు తెలిసిన చిన్న రైతు శంకర్రావు ఇప్పుడు మంత్రి పుంగవుడిలా ఉన్నాడు. అతడి రూపురేఖల్లో ఐశ్వర్యం కొట్టొచ్చినట్టు కనిపిస్తున్నది. తన స్వంతతమ్ముడిని సైతం అతడు గుర్తు పట్టలేకపోయాడు. పంజాబీపిల్ల అయిన మరదల్ని ఇదే తొలిసారి చూడటం వల్లా, పిల్లలంతా ఫ్రాక్స్‌లో, జీన్స్‌లో ఉండటంవల్లా, తమ్ముడు కుర్తా పైజామాలో ఎయిర్‌పోర్ట్‌కి రావటంవల్లా వాళ్లు తమంతట తాము దగ్గరకు వచ్చి పలకరించితే తప్ప తాను వాళ్లను గుర్తు పట్టలేక పోయాడు.

తల్లీ తండ్రీ ఇవేళ బతికి ఉంటే ఎంత గర్వించే వాళ్లో! తానెంత సంతోషించే వాడో! వాళ్లు చనిపోయినప్పుడు కూడా తాను రాలేకపోయాడు. ఆ ఇద్దరి మరణాలు హఠాత్తుగానే జరిగి, ఆ వార్తలు చేరేసరికి రెండుసార్లు కూడా తాను విదేశాల్లో ప్రయాణాల్లో ఉంటంవల్ల జాప్యం అయింది. ఆ దుఃఖసమయాల్లో రాలేక పోయినందుకు అడ్డం వచ్చిన అవాంతరాలను తలచుకున్నప్పుడల్లా కుమిలిపోతాడు. తనమీద తనకే కోపం వస్తుంది. తన కీర్తిప్రతిష్ఠలు, భోగభాగ్యాలు, ఈ విజయాలు అన్నీ నిరర్థకం అనిపిస్తాయి. పశ్చాత్తాపం ముంచుకొచ్చి కుంగిపోతాడు.

రాజ్యలక్ష్మి బావుందా అని గుండె లోతుల్లోంచి పదేపదే ఉప్పొంగి వస్తున్న ప్రశ్న గొంతులోనే ఆగిపోతున్నది. ఇంకాసేపట్లో రాజ్యలక్ష్మిని తాను ఎట్లానూ చూస్తాడన్న ఆలోచన వచ్చి నిగ్రహించుకుంటున్నాడు.

శంకర్రావు దారిపొడుగునా ప్రపంచరాజకీయాలు మాట్లాడుతున్నాడు. తూర్పు యూరప్ దేశాల్లో కుప్పకూలిపోతున్న కమ్యూనిస్టు ప్రభుత్వాలు, జర్మన్ ఐక్యత, సోవియట్ యూదుల ఇజ్రాయెల్ వలస, పెట్రోడాలర్లతో అరబ్ దేశాలలో మతశక్తుల విజృంభణ, జపాన్ పారిశ్రామిక ఆధిపత్యం, నెల్సన్ మండేలా నాయకత్వంలో సౌత్ ఆఫ్రికాలో జాతీయ విమోచనపోరాటం, బోఫోర్స్ శతఘ్నుల కొనుగోలులో వందలాది కోట్ల రూపాయల కైంకర్యం, గోర్బచేవ్ సిద్ధాంత ప్రశాంతవిప్లవం—ఆరో తరగతికూడా చదవని శంకర్రావునోట విని ఆశ్చర్యపోతున్నాడు. టైమ్, న్యూస్‌వీక్, ఎకనమిస్ట్ స్థాయి రాజకీయాలు. కొంతసేపు కాశ్మీర్ గురించి మాట్లాడి కాశ్మీర్ నిన్నమొన్నటి వరకు హిందూరాజ్యమని, హిందూ రాజులు పాలించారని చెప్పి, ఆ సంగతి ఎవరూ

మాటాడరేం అంటున్నాడు.

కాశ్మీర్‌లో హిందూరాజును పునరుద్ధరిస్తే మంచిది. పాకిస్తాన్ నోరెత్తలేదు. అని నిలదీసి ఇజ్రాయెల్ అవతరణ చరిత్ర చెబుతున్నాడు.

నిన్న విమానాశ్రయంలో కలుసుకున్నప్పటినించీ ఇంతవరకు శంకర్రావు తన యోగక్షేమాల గురించి గాని, ఎదుటివారి సుఖదుఃఖాల గురించిగాని ప్రస్తావించలేదు. శంకర్రావుతో కష్టసుఖాలు చెప్పుకోవాలనుకున్న వేణుగోపాల్‌కి శంకర్రావు వార్తాపత్రికల్లోని పతాకశీర్షికలు చదవటం నిరుత్సాహం కలిగించి, నీరసించి పోయాడు. అతడికి ఊళ్లో మనుషుల ముచ్చట్లు వినాలని ఉంది. వాళ్ల కథలూ కన్నీళ్లూ, వాళ్ల సుఖసంతోషాలూ, వాళ్ల మంచి చెడులూ వినాలని ఉంది.

శంకర్రావు రాత్రంతా దేశంలో కొత్తగా శక్తి పుంజుకుంటున్న కులోన్మాదం గురించీ, అవినీతి గురించీ చెప్పాడు. హరిజన గిరిజన వెనుకబడిన తరగతుల ఉద్ధరణ పేరుతో జరుగుతున్న రాజకీయ దుర్మార్గం పట్ల తన అసహనభావం ప్రకటించాడు. ఈ విధానాల వల్ల పరోక్షంగా దీర్ఘకాలిక శాశ్వత ప్రయోజనాలను పొందుతున్నది అగ్రవర్ణాల వాళ్లేనని నిర్ధారించాడు. ఈ దేశంలో ఉద్యోగాలు దొరకనందున ప్రధానంగా అగ్రవర్ణాలవారు విదేశాలకి వెళ్ళి అక్కడ ఉన్నతపదవులు సంపాదించుకుని ఘనవిజయాలు సాధించుకుం టున్నారని సోదాహరణంగా రుజువు చేశాడు. వేణుగోపాల్ ఇంకా ఆలోచనలలో మునిగి తేలుతూ ఉండగానే కారు ఊరుకు ఎడంగా ఉన్న కొబ్బరితోటలోని శంకర్రావు బంగళా చేరుకుంది. ఆ బంగళా అమెరికాలోని సంపన్న కుటుంబాల విల్లాలను గుర్తుతెస్తున్నది. దాదాపు ఇరవై ఎకరాల కొబ్బరితోటలో అధునాతనంగా మహానగరాలలోని భవనాలమోస్తరుగా కట్టించుకున్న అపురూపమైన బంగళా అది. విశాఖపట్నం సముద్రం ఒడ్డున దసపల్లా లే అవుట్‌లో లక్ష డాలర్లు పెట్టి తనకోసం కొనుక్కున్న బంగళా దీనిముందు దిగదుడుపే.

ఇంత ఉన్నతాభిరుచి, ఈ ఐశ్వర్యం పల్లెటూళ్లో ఇరవైయేళ్ల క్రితం వరకు చిన్న రైతుగా ఉన్న శంకర్రావుకు ఎట్లా వచ్చిందో అంతుచిక్కలేదు వేణుగోపాల్‌కి.

దేశం అభివృద్ధి చెందటం అంటే ఇదేనేమో! ఈ మారుమూల ఊళ్లో సైతం ఇట్లాంటి భవనం వెలిసిందంటే అదే చాటుతుంది దేశప్రగతి అనుకున్నాడు వేణుగోపాల్.

ఇంట్లో అడుగు పెట్టిన తర్వాత లోపలి అందాలూ అలంకరణలూ చూసి విస్తుపోయాడు. ఇటాలియన్ పాలరాతినేల, రోజ్‌వుడ్ ద్వారాలూ, తలుపులూ

కిటికీలూ, గ్రెనైట్ క్లాడింగ్, వైర్‌కట్‌బ్రిక్ గోడలూ. గొప్ప ఇంటీరియర్ డిజైనర్ చేసిన నిరాడంబరమైన, చుట్టుపక్కల పరిసరాలకు నప్పిన అలంకరణ. గోడలకి ఆధునిక చిత్రకారుల పెయింటింగ్‌లు. శిల్పాలు. ప్రాచీన కాలపు అమూల్యమైన కాంస్య విగ్రహాలు. కొన్ని గోడలమీద టెర్రకొట్టా బంకూరా బొమ్మ పెంకులు. తివాచీలు, ఇండోర్ ప్లాంట్లు. ఢిల్లీలో పేరు మోసిన ఒక ఆర్కిటెక్ట్ మూడేళ్లపాటు నిర్మించిన బంగాళా అది! బాలకృష్ణ దోషి, చార్లెస్ కొరియా, రాజ్‌రావెల్, సతీష్‌గుజ్రాల్ వంటి ప్రసిద్ధ ఆర్కిటెక్ట్‌ల పేర్లను దొర్లించాడు శంకర్రావు తన మాటల్లో. వాళ్లంతా తన స్నేహితులట!

మొదటిరాత్రి శంకర్రావు ఇంట్లో విందు. శంకర్రావు మిత్రులు ఆరేడుగురు వచ్చారు. వాళ్లలో ఇద్దరు అధికారపార్టీకి చెందిన ఎమ్మెల్యేలు. ఇద్దరు ప్రభుత్వాధికారులు. ఒకరు డాక్టరు, ఒకరు కంట్రాక్టరు, ఒకరు అడ్వొకేట్. సాయంత్రం తాము ఇల్లు చేరిన తర్వాతే ఈ ఏర్పాట్లు జరిగినట్లున్నాయి. ఫోన్‌లో శంకర్రావు మాట్లాడటమూ, రెండుకార్లు బయటికి వెళ్లటమూ ఇప్పుడు వేణుగోపాల్‌కి గుర్తొచ్చింది.

ఆ వచ్చిన మిత్రులంతా రేపు సెలవుదినం అనుకుంటూ విందును రాత్రి రెండు గంటల వరకు సాగదీశారు. వాళ్లలో డాక్టర్ ముప్పయ్యేళ్లవాడు. హిందీ తెలుగు పాటలు గొప్పగా పాడాడు. ఇట్లాంటి గొంతే ఉంటే యూరప్‌లోనో, అమెరికాలోనో అయితే గొప్ప గాయకుడై సంగీత ప్రపంచాన్ని జయించేవాడు. మిగిలిన వాళ్లు ఎవరూ వేణుగోపాల్‌ని ఆకర్షించలేదు. కాంట్రాక్టర్ వినయం చూస్తేనే తెలుస్తున్నది, తడిగుడ్డతో గొంతుకోసే రకమని. అయ్యా అయ్యా అంటున్నాడు ప్రతి మాటకీ. ఎమ్మెల్యేలు ఇద్దరూ కుర్రాళ్లే. ఆబగా స్కాచ్ తాగి తాపీగా తినటం మొదలుపెట్టారు. మధ్య మధ్య బూతు జోకులు చెబుతున్నారు. మెజిస్ట్రేటు నోటిమాట జారితే ఏమవుతుందోనన్నట్టు కూర్చుని పొడిమాటలతో చిరునవ్వు నవ్వుతున్నాడు. అక్కడ ఆ మనుషుల్లో గ్రహపాటున వచ్చి కూర్చున్నట్టు కనిపిస్తున్నాడు. తాగటం తనకు మల్లే మొదటి రౌండ్‌లోనే —ఆపేసి అక్కడి మనుషుల ధోరణి చూసి సంతోషిస్తున్నాడు. పోలీస్ అధికారి మాత్రం స్టేట్స్‌లో సామాన్య జనం జీవితం గురించి అడిగి కుతూహలంగా ఆ ముచ్చట్లు వింటున్నాడు. ఆ దేశంలో వర్ణవివక్ష గురించి తన భయసందేహాలను ఆయన వెలిబుచ్చినపప్పుడు 'మనదేశంలో ఉన్న కులోన్మాదం అంతకన్నా ప్రమాదమైంది. ఆ దేశంనించి మనం నేర్చుకోవలసిన ప్రాథమిక అంశాలు ఎన్నో ఉన్నాయి,' అని చెప్పి ఉప్పుతిన్న దేశం గురించి విధేయతతో, అభిమానంతో మాట్లాడాడు వేణుగోపాల్. 'పందిమందికి పెట్టే

చెయ్యి' అని స్తుతించారు శంకర్రావును అక్కడున్న వాళ్లంతా.

వేణుగోపాల్ మనసు అక్కడలేదు. తాను ఆశించినట్టుగా తను పుట్టి పెరిగిన ఇంట్లో ముందు అడుగు పెట్టలేక పోయిన అవాంతరాలకు, ఆ ఉళ్లో ఉండి రాజ్యలక్ష్మిని ఇంతవరకు చూడలేకపోయినందుకు మనసు వ్యథ చెందుతున్నది. ఒంటరిగా, తోటలో చెట్లకింద, ఆరుబయట చిన్న మంచం వేసుకుని పడుకోవాలనిపిస్తున్నది.

రెండోరోజుకూడా శంకర్రావు అతడిని ఇంటినించి కదలనివ్వలేదు, ప్రేమతోనూ, అభిమానంతోనే. కాని ఎంతో ఇబ్బందిగా ఉంది వేణుగోపాల్‌కి. బెడ్‌టీ, బ్రేక్‌ఫాస్ట్ అంతా తన గదిలోనే. ఆరోజు ఆ ఇంట్లో సత్యనారాయణ వ్రతం. దైవభక్తుడయిన వేణుగోపాల్‌కి వ్రతం దగ్గర బంధించినట్టే ఉంది. వ్రతం తర్వాత భోజనాలు ముగిసేసరికి సాయంత్రం మూడున్నర అయింది. సాయంత్రం బయటికి పోవాలనుకుంటే ప్రెసిడెంట్ జగ్గునాయుడు తనని చూట్టానికి వస్తున్నట్టు కబురు వచ్చిందని తనని బయటికి పోనివ్వలేదు శంకర్రావు. జగ్గునాయుడు ఆ ఊరికి మకుటంలేని మహరాజు అన్న సంగతి వేణుగోపాల్‌కు తెలిసిందే. అయినా అతడి జాబితాలో జగ్గునాయుడు పేరు లేదు. చిన్నప్పుడు జగ్గునాయుడు అంటే పాముని చూసినంత భయం. ఇప్పుడూ భయమే. ఆ ఊళ్లో పరువుమర్యాదలకు సంజీవునాయుడు ఇల్లూ, అధికారదర్పాలకు జగ్గునాయుడు ఇల్లూ పేరుపడ్డాయి 'జగ్గునాయుడు నీకోసం వస్తున్నట్టు కబురు చేసిన తర్వాత నీవు బయటికి వెళ్లిపోతే మర్యాదగా ఉండ' దంటూ వేణుగోపాల్‌ను బయటికి కదలనివ్వలేదు. ఇప్పుడు జగ్గునాయుడుకు ఆ ఊళ్లోనే కాదు, చుట్టుప్రక్కల ఇరవై పాతిక ఊళ్లలో ఎదురు లేదట. జిల్లాలో పెద్దతలకాయలకు లక్షల మొత్తంలో అప్పటికప్పుడు అప్పుకావలసివస్తే జగ్గునాయుడే దిక్కట!

నిన్న వచ్చిన స్నేహితులంతా సాయంత్రం వెళ్లిపోవటంతో శంకర్రావుకు వేణుగోపాల్ దొరికిపోయాడు.

అలవాటు తప్పిన తిండికావటంవల్లా,కట్టుబాట్లు విడిచిపెట్టి జిహ్వాచాపల్యంతో తెలుగు వంటకాలు తినటంవల్లా సాయంత్రానికి అజీర్ణ లక్షణాలు కనిపించసాగాయి వేణుగోపాల్‌కి.

జగ్గునాయుడు నుదుట నామాలతో, కుట్టించుకున్న పల్చటి బనీనుతో, గ్లాస్కో పంచెతో, సిగరెట్ సైజు చుట్టతో, ఈ ఇరవైయేళ్లల్లో వచ్చిన మార్పులని లెక్కచేయ

కుండా పాతకాలపు కట్టు బొట్టూ తీరుతో పెద్దమనిషిలా కనిపించటం వేణుగోపాల్‌కి సంతోషం అయింది.

వస్తూనే జగ్గునాయుడు ఎంతో అభిమానంగా పలకరించాడు. తన కుటుంబం యోగక్షేమాల గురించి కుశలప్రశ్నలు వేసింది తొలిసారి జగ్గునాయుడే. భార్యనూ పిల్లలనూ తీసుకురానందుకు కోప్పడ్డాడు. పిల్లల చదువుల తీరుతెన్నులు అడిగాడు. ఎంతో మర్యాదగా ప్రవర్తించాడు. మన ఊరుకు పేరు తెచ్చావ్, అదే సంతోషం అని సంబరపడ్డాడు.

జగ్గునాయుడు తియ్యటి మాటలు అతడికి తెలిసినవే.

పెద్దకొడుకు టెన్నిస్ ఆటగాడయినట్టూ, రెండో కొడుకు ఆటొమొబైల్ ఇంజనీరింగ్ చేస్తున్నట్టూ, మూడోవాడు ఫిల్మాటోగ్రఫీ కోర్సు చదువుతున్నట్టూ, భార్య ఇప్పుడు ఒక పెద్ద బహుళజాతిసంస్థలో లైబ్రేరియన్ అయినట్టూ చెప్పాడు వేణుగోపాల్.

జగ్గునాయుడి ఇంట్లో ఆ రాత్రి విందు.

విందుకు జగ్గునాయుడు అల్లుడు, జగ్గునాయుడుతో సాటిరాగల ముగ్గురు నలుగురు దగ్గరవాళ్లు, జగ్గునాయుడు చిన్న తమ్ముడు, శంకర్రావు వచ్చారు.

ఆ విందులో మాటల్లో తెలిసిందేమిటంటే, రాజ్యలక్ష్మి భర్త సంజీవునాయుడు ఇప్పుడు విశాఖపట్నంలో జైలు శిక్ష అనుభవిస్తున్నాడని. ఏభై ఎకరాల ఆస్తితో ఒకప్పుడు ఆ ఊళ్లో పరువు మర్యాదలకు పేరు మోసిన సంజీవునాయుడికి ఇప్పుడు ఇంటి దగ్గర ఎనిమిదెకరాల తోట తప్ప మరేం మిగలలేదట. కొడుకుల్లో ఎవరూ ప్రయోజకులుకాలేదట. అంతా ఊళ్లో ఉండి, తిని తిరుగుతున్నారట! జగ్గునాయుడు కనికరించి వదిలేయబట్టి ఆ ఎనిమిదెకరాల తోట మిగిలి బతుకుతున్నారట.

* * *

తోటల్లో ఊరు. ఊరులోపల తోటలు. లోపల అడుగు పెట్టే వరకు కనిపించని ఊరు. ఊళ్లో ఏ ఇంటి నించి చూసినా ఆకాశంలో అల్లుకున్నట్టు, పందిరి వేసినట్టు కొబ్బరి కమ్మలూ, పచ్చని చెట్ల కొమ్మలూ.

ఊరికి నైరుతిగా రోడ్డుకు దాదాపు ఫర్లాంగ్ దూరం లోపలికి శంకర్రావు బంగళా ఉండగా సంజీవునాయుడి ఇల్లు ఊరుకు ఈశాన్యంగా తోటలో ఉంది. ఆ ఊళ్లో ఇళ్లు చెదురు మదురుగా ఉంటాయి. తాటి కమ్మల పైకప్పులతో చిన్న చిన్న మట్టి ఇళ్లే ఎక్కువ. వాకిళ్లలో పూలమొక్కలు, కూరగాయల పాదులు, పందిళ్లు, అరటి

పొదలు, తులసి కోటలు, అక్కడొకటీ ఇక్కడొకటీ పాత కాలపు పెంకుటిళ్లు. కొత్త కొత్త డాబా ఇళ్లు. ఇళ్ల మీద టెలివిజన్ ఏంటీనాలు, కంకర రోడ్లు, ఎలక్ట్రిక్ తీగెలు, టెలిఫోన్ స్తంభాలు, మోటార్ బోర్‌లు, తోటల్లో చెట్ల నీడన కళ్లాల్లో ట్రాక్టర్లు, ఊరులోపలకి చొచ్చుకు వచ్చిన ఆధునిక నాగరికత సంకేతాలు. ఊరు రూపురేఖలు మారిపోయాయి.

'బాబాయి, అమ్మ నిన్ను తీసుకురమ్మం'దని రాజ్యలక్ష్మి కూతురు దమయంతి ఉదయం వచ్చి శంకర్రావు ఇంట్లో బందీగా ఉన్న వేణుగోపాల్‌ని విముక్తి చేసింది.

ఊళ్లో మనుషుల కట్టూ బొట్టూ అలంకరణ తీరూ మారింది. నుదుట నామాలతో, జుత్తు ముడితో, పంచెకట్టుతో, భుజాన తువ్వాలుతో పాతకాలం పెద్ద మనుషుల సంఖ్య తగ్గిపోయింది. పేంటులూ, షర్టులూ, లుంగీలూ, జీన్స్, టీషర్టులూ, చేతి గడియారాలూ, క్రాప్‌ల యువతరం కనిపిస్తున్నది.

ఊరు మధ్యనించి నడచి పోతున్నారు.

దారిపొడవునా పలకరింపులు. వేణూ, బాగున్నావా నాయినా, నాయినా ఎన్నాళ్లయిందిరా చూసి, మమ్మల్ని మరచిపోయినావా నాయినా. వేణన్నా బాగున్నావా? పెద్దనాన్నా ఎప్పుడొచ్చినావు మన దేశం? పెద్దమ్మా, అన్నయ్యా, తమ్ముళ్లూ బాగున్నారా? మామయ్యా బాగున్నావా? అక్కనీ బాబుల్నీ తీసుకురాలేదా? మేమంతా ఇన్నాళ్లకు మతిబడ్డామా నాయనా? పెదబాపూ బాగున్నారా అంతా? వేణూ? నాయినా ఎంత మరిచిపోయినావురా మా అందర్నీ! నాయినా వేణూ, ముసలమ్మ చూస్తానంటున్నది చూపు తగ్గిపోయింది ఒకసారిటు వచ్చి కనబడు నాయినా! ఏం మరదీ, ఎన్నాళ్లకు నీ దర్శనం! అక్కయ్య వచ్చిందా! ఏం రా అల్లుడా ఒక్కడివేనా రావటం? అమ్మాయిని కూడా తీసుకురావద్దా?తమ్ముడూ, గుర్తు పట్టలేకపోయినాన్రా. చూపు మందమయింది. ఆ దేశంలోనే ఉండిపోతావా? ఎంత మారిపోయినావ్రా! తెల్లబడ్డావు. జుత్తు నెరసిపోయింది! మన ఊరుకు పేరుతెచ్చినావు నాయినా! అమ్మా అయ్యా చచ్చిపోయినప్పుడు తప్పక వస్తావనుకున్నాంరా బాబూ, ఆ కబురు నీకు అంద లేదా? అమ్మా అయ్యా బతికున్నప్పుడొస్తే వాళ్లు చూసి ఎంత పొంగిపోయేవాళ్లో! వాళ్లకా అదృష్టం లేకపోయింది నాయినా! నీ ఉత్తరం వచ్చినప్పుడు పదిసార్లు చదివించుకుని వినేది మీ అమ్మ! వేణుబాబేనా? మా అమ్మ చెప్తే తెలిసింది. మా కళ్లకు కనబడతావో లేదో అనుకున్నాం నాయినా! నీ తల్లీ తండ్రీ ఉన్న రోజుల్లో వాళ్లను కక్షకట్టి సాధించిన వాళ్లే ఇప్పుడు నీకు మర్యాదలు చేస్తున్నారు.

హృదయాన్ని తట్టి ముద్దాడే ప్రేమలు. మనసును అమాంతం కావలించుకునే అభిమానాలు. తల నిమిరి ఒడిలోకి తీసుకునే మమకారాలు. కళ్లలో ఆనందబాష్పాలు ఉప్పొంగే తన్మయానుబంధాలు. చల్లని చూపులు. కళ్ల నిండా చూస్తే చాలు కడుపు నిండిపోయే సంతోషాలు. మనసు అట్టడుగునుండి పెల్లుబికే అనురాగాలు.

'బాబాయి' అన్న దమయంతి పిలుపుతో మొదలయిన మనసున్న మనుషుల ఆ నిండు ప్రేమలు వేణుగోపాల్‌ని ఉక్కిరి బిక్కిరి చేశాయి. అతడి కళ్ళు ఆనందాశ్రువులు కురిశాయి.

తన స్వగ్రామంలో తాను అడుగుపెట్టినట్టు ఆ క్షణాన మొట్టమొదటి సారిగా అనిపించింది వేణుగోపాల్‌కి. తన జన్మభూమి మట్టివాసన వాళ్లంతా. తన తల్లి తండ్రుల తేజోరేఖలు ఆ జనమంతా. ఆ ఊరు ఆత్మరూపం అక్కడ సర్వత్రా. ఆ ఊరు తన దేవాలయం. గత ఇరవైయేళ్లలో అతడి మనసు కోల్పోయిన మమతల సౌందర్యం ఇప్పుడు తెలుస్తున్నది.

దార్లో ఆ పెద్ద పనసచెట్టు పక్కన ఉన్న తాటి కమ్మల ఇంటి ముందు పాదాలు ఆగిపోయాయి. ప్రపంచం మొత్తం చూసిన అతడి కళ్ళకి ఆ చిన్న మట్టి ఇల్లే అందాల దీవి. అది తన స్వర్గం. అక్కడ వేణుగోపాల్‌కి తల్లీ, తండ్రీ, నాన్నమ్మా, తాతయ్యా, ఈ ఊళ్లో పెద్దలంతా జ్ఞాపకాలై కనిపిస్తున్నారు. మృత్యువును జయించిన అమరత్వంతో ప్రత్యక్షమవుతున్నారు. ప్రపంచం మాయ అంటే ఇదేనేమో! చావు అన్నది వొట్టి భ్రమలా తోచింది. అంతా ఉన్నట్టే. తన కళ్లకు భౌతికరూపంతో కనిపించనంత మాత్రాన లేనట్టా? తన ఆత్మచుట్టూ గత రెండు దశాబ్దాలు పొరలుపొరలుగా పేరుకున్న మాలిన్యం పెంకులు వాటంతటవే పగిలి రాలిపోతున్నాయి. శుద్ధమైన తేజస్సుతో తల్లీ తండ్రీ కనిపిస్తున్నారు.

వేణుగోపాల్ చాలసేపు మౌనంగా ఉండిపోయాడు.

ఆ ఇంట్లో తమ బంధువులే ఇప్పుడు ఉంటున్నట్టు తమ్ముడు రాశాడు. ఆ ఇంట్లో రోజూ దీపం వెలిగించే దిక్కు వాళ్లే అయ్యారు.

పెరట పనసచెట్టు కింద మంచంమీద కూర్చున్నాడు వేణుగోపాల్. ఆ చెట్టు నీడనే తన బాల్యం గడిచింది. ఆ చెట్టు తనకు రెండో తల్లి. పిల్లలతో ఆడుకోటానికే అన్నట్టు ఆ చెట్టుకొమ్మలు కిందికి వేలాడి సాగిఉంటాయి. ఒక కొమ్మ మీంచి మరో కొమ్మకి, పై కొమ్మలకి, ఎక్కుతూ దిగుతూ, దుముకుతూ ఆ చెట్టుతోనే ఆటలు.

ఇప్పుడా చెట్టుకింద రెండు ఆవులు, రెండు దూడలు, ఎంతో ముద్దొస్తున్నాయి.

తనవేపు ప్రేమతో చూస్తున్నాయి. తన తల్లిదండ్రులు తన కోసం ఈ జన్మ నెత్తారేమో!

పనసచెట్టు కానుకుని కొబ్బరిమొక్కల పళ్లెరం. దాదాపు ముప్పయి నలభై మొక్కలు. పెరటంతా చేమంతులూ, గులాబీలూ, క్రోటను మొక్కలూ, ఆ వెనుక ఐదారు కొబ్బరిచెట్లు-అంతే. తర్వాత కొబ్బరితోట. ఆ తోటలో సపోటా చెట్లు, ఉసిరిక చెట్టు, రెండు సువర్ణరేఖల మామిడి చెట్లు, మధ్య పెద్ద చింతచెట్టు. పెండిపొదవునా జీడిమామిడిచెట్లు, తాటిచెట్లు. మధ్యన మొగలిపొదలు. తమ చదువులకోసం చేసిన అప్పుకింద ఆ తోట జగ్గునాయుడి చిన్నతమ్ముడు ఆస్తిలో కలిసిపోయింది.

ఇంట్లో పేదరికం. అయినా చిన్నమ్మ ముఖం మీద గంభీరమైన నిండుతనం. జీవితంలో రోజూ పోరాటమే. ఏది గెలుపో ఏది ఓటమో భేదం తెలియని పోరాటం. గెలుపు ఓటముల మధ్య భేదమే లేని పోరాటం. చేతిలో ఏ ఆయుధమూ లేనివాడు దెబ్బలు తింటూ, నెత్తురు కార్చుకుంటూ మొండిగా సాగిస్తున్న పోరాటం.

చిన్నమ్మ ముఖం మీద బొట్టు అస్తమించింది. చిన్నమ్మ కన్నీళ్లు ఇంకా కురుస్తూనే ఉన్నాయి.

'అన్నయ్యా' అనుకుంటూ చేతిలో వొలిచిన నీళ్లకొబ్బరికాయ పట్టుకుని ఇరవైయేళ్ల యువకుడు, ముఖం నిండా ఆనందంతో వచ్చి, తాగమని కొబ్బరికాయను చేతిలో పెట్టాడు.

కొబ్బరితోటల్లో రెండురోజులుగా ఉంటున్నా ఇదే మొదటిసారి కొబ్బరినీళ్లు తాగటం. అమృతం శరీరంలోని రక్తనాళాల్లోకి ప్రవహించి నట్టయింది.

'ఇదిగో ఇట్లా ఉన్నాం నాయినా. ఉన్ననాడు తిని, లేనినాడు పస్తుండి ఈ ఊళ్లోని నరుకోతలోళ్లతో హింసలు పడీ పడీ ఇలా బతుకుతున్నాం నాయినా'

అని దమయంతిని చూసి 'ఎందుకు తల్లీ ఏడుస్తావ్' అని తన దగ్గరకు తీసుకుని తనచేత్తో కన్నీళ్లు తుడిచింది

'నాయినా సంజీవుబాబు ఒక్కడే కోటలాగ నిలబడ్డాడు.'

తమ్ముడు చదువుకోలేదట! బడికి వెళ్లేవాడుకాదట!

ప్రపంచంలో ఒక పెద్ద ప్రమాదం నించి తమ్ముడు తప్పించుకున్నందుకు సంతోషమైంది వేణుగోపాల్‌కి. యోధుడులాగ కనిపిస్తున్నాడు. ఈ పోరాటంలో పుట్టి, పోరాటంలో పెరుగుతున్న సుశిక్షతుడైన యోధుడిలా కనిపిస్తున్నాడు. భయభీతుల ఛాయల్లేని ముఖం. తట్టుకోలేక, చదువు పేరుతో ఈ పోరాటంనించి తప్పించుకుని, సముద్రాలు దాటి పారిపోయిన భీరువు తాను!

వాళ్లకు తాను చెప్పేది ఏముంటుంది?

వాళ్లనించి తానే నేర్చుకోవాలి.

దమయంతికి ఈ బాధలన్నీ తెలిసినవే అయినా కొత్తగా తాకినప్పుడల్లా కంపించిపోతున్నది. అట్టేసేపు అక్కడ ఉండటం మంచిది కాదనిపించి వేణు గోపాల్ చిన్నమ్మకు 'మళ్లీ వస్తా' నని చెప్పి వాకిట మంచం మీంచి లేచాడు.

అట్లా పది ఆడుగులు కదిలి ముందుకు వెళ్లాడో లేదో చేతిలో పాల ఉట్టితో తోటనించి పాలు తీసుకుని వస్తున్న దేవుడుతాత ఎదురై, దగ్గరగా వచ్చి, నిలబడి పోయి, కళ్లలోకి కళ్లు పెట్టి చూసి, అవునా కాదా అన్న సందేహంలో పడి నిర్ధారించుకుని, కొద్దిసేపు మౌనంగా ఉండి "నువ్వేనా" అని పలకరించాడు.

"నేనే దేవుడు తాతా, వేణుని, రామ్మూర్తినాయుడు పెద్దకొడుకుని."

'కనిపించి పోయినావురా నాయినా, నిన్ను చూస్తానో చూడలేనో అనుకున్నాను. కనిపించిపోయినావురా తాతా. ఇరవై యేళ్లయిందా నీవు మనూరు వచ్చి?' అని తనని చేత్తో పట్టుకున్నాడు. భుజాన చెయ్యేసి దగ్గరికి తీసుకున్నాడు. 'ఏమో ఎప్పుడు పిలుపు వస్తుందో అని ఆ పిలుపుకోసం ఎదురు చూస్తున్నాను. మరి మీ అయ్యా, చంద్రయ్యా, నాగరాజూ, అంతా ముందే వెళ్లిపోయినారు. నాలాంటి వాళ్లు ఉండిపోయినారు.'

'నాగరాజు కూడా లేడా?'

వయసులో పులితో పోరాడిన వీరుడు దేవుడు తాత. ఆ శరీరం శుష్కించినా ఇప్పటికీ చేవ తగ్గలేదు.

'నాయినా పామున్నాదీ అంటే అది ఎప్పుడు ఎవరిని కాటేస్తుందో చెప్పలేము. విషప్పురుగు. కాటేసిందా — సరి!' అని పేర్లతో అవసరం లేకుండా మనుషుల స్వభావం గురించి వ్యాఖ్యానించాడు దేవుడు తాత.

'అయితే నాయినా పాముకు కూడా ఒక ధర్మం ఉంది. అపాయం — దాని ప్రాణానికి అపాయం అని భయపడినప్పుడే అది కాటువేస్తుంది. లేకపోతే దానిదారిన అదిపారిపోతుంది. కాని మనిషి ఉన్నాడే నీచుడు.' అని అగిపోయాడు.

మనసులో హెూరు. చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచమంతా అప్పటికప్పుడు గడ్డ కట్టుకుపోయింది. పైకి మామూలు జబ్బులతో, ఇబ్బందులతో, కష్టాలతో చచ్చి పోయినట్టు చెప్పుకున్నా, నిజానికి అవి ఏ దౌర్జన్యానికో, దుర్మార్గానికో, కుట్రకో, మోసానికో, ద్రోహానికో, దగాకో, ధూర్తత్వానికో నేలకొరిగిన జీవితాలే.

ఎన్ని గాలివానలు వచ్చినా లెక్కచెయ్యకుండా నిలిచిన చెట్టులాగ కనిపిస్తున్నాడు

దేవుడుతాత.

'ఆ సంజీవు —ఈ పిల్ల తండ్రి —వాడొక్కడూ ఇంకా దిక్కై మిగిలున్నాడు' అని దేవుడుతాత నిట్టూర్చాడు. అక్కడి నుంచి కదిలిపోతూ తాత 'ఒకసారి ఇంటి కొచ్చికలిసిపోరా' అని తల దించుకుని ముందుకు వెళ్లిపోయాడు.

దెబ్బ మీద దెబ్బ, గుండెని తూట్లు పొడుస్తున్నాయి.

రాజ్యలక్ష్మిని చూట్టానికి వెర్రిగా తహతహలాడుతున్న మనసు ఇప్పుడు జంకుతున్నది. హరించుకుపోయిన అస్తులు, జైలు కటకటాల వెనక శిక్ష అనుభవిస్తున్న భర్త, పగపట్టి కక్షసాధిస్తున్న దుర్మార్గుడైన శత్రువు — మంటల మధ్య నుంచుని పోరాడుతున్నట్టుంది రాజ్యలక్ష్మి. ఆ దశలో ఉన్న రాజ్యలక్ష్మిని చూడాలంటే దిగులుగా ఉంది.

ఉత్తరదిక్కుగా ఎదురుచేసిన పాతకాలపు ఆ పెంకుటిల్లు ఎత్తయిన అరుగులతో, పెద్దపెద్ద ద్వారాలతో గుండ్రటి రాటలతో, నగిషీ కర్రపని తనంతో గతవైభవానికి గుర్తుగా కనిపిస్తున్నది. ఊళ్లో శుభకార్యాలకు, దానధర్మాలకు, పత్కాలంలో చేదోడు వాదోడుగా ఉండే ఆ ఇంటివేపు చూసేవారు ఊరు జనం.

'అమ్మా, బాబాయి వచ్చాడే' అని అబ్బాయి కేక. రాజ్యలక్ష్మి కొడుకుల్లో చిన్నవాడు కావచ్చు, పదిహేనేళ్లుంటాయి. సన్నగా పొడుగ్గా ఉన్నాడు తండ్రి పోలికల్తో.

ఇంటికి తూర్పుగా నిండా ఎర్రటిపూలతో మందార చెట్టు. అంత పెద్ద ఎత్తు మందారపు చెట్టును అతడు ఎప్పుడూ ఎక్కడా చూడలేదు. ఆ చెట్టుకు కుడిఎడమలుగా ఒకవేపు సంపెంగ, రెండోవేపు నిలువెత్తు చెన్నంగి కొబ్బరిచెట్టు నిండాగెలలతో. వాటివెనక అరటి పొదలు. ఇంటికి ఉత్తరంగా నేలకు వాలిపోయిన కొమ్మల్తో జీడిచెట్టు. వాటివెనక పనస, మామిడి, చింత, ఉసిరిక చెట్లు, ఆ వెనక కొబ్బరితోట, ఇంటికి పడమరగా మునగచెట్లు, దొండపాదు, కుంకుడు చెట్లు. ఆవెనక తాటి పెండి, ఇంటి వాకిట పెద్ద తులసి కోట.

'అక్కయ్యను పంపించకపోతే వచ్చేవాడేనా మీ బాబాయి.?'

పలకరింపులు, కపట మర్యాదలు అన్నీ పక్కకు నెట్టేసి మనుసులోని ఆవేదననంతా వెళ్లగక్కుకుంది రాజ్యలక్ష్మి. రోజూ మాటాడే మనిషితో మాటాడుతున్నట్టు వచ్చి, పంచలో ఇత్తడి అండాలో ఉన్న నీళ్లు కాళ్లు కడుక్కోవటానికి తీసి ముంతతో ఇచ్చి 'మీ అన్నయ్య విశాఖపట్నంలోనే ఉన్నాడు, చూశావా?' అని అడిగింది, తన భర్త సంజీవు నాయుడు గురించి ప్రస్తావించి.

ఆ ఊళ్లో అడుగు పెట్టేవరకు తనకు ఈ సంగతి తెలీలేదని క్షమాపణ చెప్పుకున్నాడు వేణుగోపాల్. తన తమ్ముడి ద్వారా ఎప్పటికప్పుడు రాజ్యలక్ష్మి ముచ్చట్లు, ఊరు ముచ్చట్లు తెలుసుకుంటూ ఉండవచ్చుననుకున్న రాజ్యలక్ష్మికి ఆశాభంగమయింది. కథ తెలిసి భర్తను వేణు విశాఖలో చూసి ఉండవచ్చునని కూడా ఆమెకు ఎందుకో అనిపించింది. తన అంచనాలన్నీ తలకిందులైనందుకు కూడా ఆమెకు నిరాశ కలిగింది.

'మీ తమ్ముడు ఏ సంగతీ నీతో చెప్పలేదన్న మాట' అని మాత్రం విస్తుపోయింది. అవును నిజమే, ఎందుకు చెప్పలేదు? ఫోన్‌లో మాట్లాడుకుంటూనే ఉన్నారు. ఎందుకు ఉత్తరాల్లో రాయలేదు? ఊళ్లో తలిదండ్రులకు ఇబ్బందులు వచ్చినప్పుడు కూడా వాడు ఈ దేశంలో ఉండి ఎందుకు పట్టించుకోలేదు? ఆ భోగట్టా తనకు ఎందుకు తెలియ జేయలేదు?

రాస్తే మాత్రం ఏం చేసేవాడు? తల్లి దండ్రులు చనిపోతే రాలేని కొడుకు ఏం చేసేవాడు?

ఇప్పుడు తనకి గుర్తొస్తున్నాయి. సంసారంతో, పిల్లల్తో, ఉద్యోగంతో, పై పదవుల సాధనతో, బ్యాంకు ఖాతాను పెంచుకోవటంతో, అక్కడ ప్రపంచంతో పోటీపడటంతో, పరుగుతో, ఆ యావతో బతుకులో నిండా మునిగిపోయాడు. ఈ దీక్ష మూలంగానే పెద్ద గుర్తింపు, పెద్ద సంపాదన, గొప్ప విజయాలు ఇవేళ సాధ్యమయ్యాయి. జీవితంలో తపస్సు చేశాడు! ఫలించింది! ఇప్పుడు అతడికి సంతృప్తిగా ఉంది. సంతోషంగా ఉంది. ఆ సంతోషంతోనే అతడు ఈ ఊరు వచ్చాడు.

అయితే ఇక్కడ ఇప్పుడు వేణుగోపాల్‌కి సంతోషంగా లేదు.

ఈ అపరాధాన్ని క్షమిస్తుందా రాజ్యలక్ష్మి?

బాబయ్యా, బాబయ్యా అంటూ లోపలినించి ఇద్దరు యువకులు వచ్చి పలకరించారు. ఇరవైయేళ్లు దాటిన వాళ్లే. రాజ్యలక్ష్మి కొడుకులే అని గుర్తుపట్టాడు. అప్పటికి దాదాపు పదిహేనుమంది అక్కడ చేరారు. వాళ్లలో చాల మందిని వేణుగోపాల్ అసలు గుర్తుపట్టలేదు. వాళ్లని తను చూడలేదు. గుర్తు పట్టిన వాళ్లనందరినీ పేరు కూడా గుర్తు తెచ్చుకుని పేరుతో పిలిచి యోగక్షేమాలు అడుగుతున్నాడు.

ఇరవైమందయ్యారు. తర్వాత పాతిక, ముప్పయి. అంతా వేణుగోపాల్‌ని చూట్టానికి ఊళ్లో శంకర్రావు ఇంట్లో రెండు రోజులున్నా రాని మనుషులు.

జగ్గునాయుడు గడపతొక్కని మనుషులు.

'మీ బాబయ్య, మన దగ్గరున్నప్పుడే మన మనిషి. చాటయిపోతే మనం ఉన్నామో తిన్నామో పట్టించుకోని మనిషి' అని మనసులో ఉన్నమాట అనేసింది రాజ్యలక్ష్మి. ఒకప్పటి అతడి ఆరాధన మూలంగా ఏర్పడిన చనువు ఆ గొంతులో. ఇంకా ఆ పెత్తనం చెల్లుతున్న ప్రేమాతిశయం. రాగద్వేషాలను దాచుకోలేని నిష్కాపట్యం.

షూష్ విడిచి, సాక్స్ తీసి, ఆమె అందించిన నీళ్లతో కాళ్లు కడుక్కుని అరుగు మీద కూర్చున్నాడు వేణుగోపాల్. సంజాయిషీ వెతుక్కుంటున్నది అతడి మనసు.

అన్ని సముద్రాలు దాటి, దేశాలు దాటి, తన స్వప్నజగత్తులో ప్రతిష్ఠమైన ఈ దేవతాదర్శనం కోసమే తాను ఇక్కడకు వచ్చినట్టు ఆమెకి ఎట్లా మనసు విప్పి చెప్పుకోవాలి? నిన్ను చూడకుండా, నీ కష్టసుఖాలు తెలుసుకోకుండా, నీ చేత్తో పెట్టిన అన్నం తినకుండా ఎట్లా వెళ్లిపోతాననుకున్నావ్ రాజ్యలక్ష్మీ? సంజీవు జైల్లో ఉంటాడని కలగన్నానా! ఆ కీడుని కలగన నందుకు నన్నే నిందించాలా అని మనసు మూలుగుతున్నది. కాని గొంతు పలకదు.

ఆ భావ సందేశాలన్నీ అతడి చూపుల్లోంచి ఆమెలోకి ప్రసారం అవుతూనే ఉన్నాయి. స్నేహపు అంతర్వాహిని దానంతటదే వెళ్లి హృదయాన్ని స్పర్శిస్తున్నది.

అంతలో గాలీ ధూళిలా వచ్చాడు సిమ్మాద్రి. 'నేస్తం ఎప్పుడొచ్చినావు నేస్తం' అని కూర్చున్న వేణుగోపాల్‌ని అందుకుని అమాంతం కావలించేసు కున్నాడు. శంకర్రావు, వేణుగోపాల్, సిమ్మాద్రి పసులకాపరి నేస్తాలు. సిమ్మాద్రిది గొర్రెల మంద. తండ్రి కాలం నించి కౌలు చేస్తున్న తోటలో గొర్రెల మందే సిమ్మాద్రి ఆస్తి. తనకూ, శంకర్రావుకూ ఆవుల మందలుండేవి, తమ మూడు నాలుగెకరాల చిన్న చిన్న తోటల్లో.

ఇప్పుడు శంకర్రావు ఆ ఊరు జనానికి అందనంత ఎత్తుకు ఎదిగిపోయినా, నేస్తం సిమ్మాద్రి మాత్రం గొర్రెలకాపరిగానే మిగిలాడు. వేణుగోపాల్ ఊళ్లో ఉన్న సంగతి ఇప్పుడే నూతిదగ్గర విని, నీళ్ల కావిడిని అక్కడే విడిచి పెట్టేసి, పరుగు పరుగున చిన్ననాటి నేస్తాన్ని చూట్టానికి వచ్చాడట.

బాల్యాన్ని గొర్రెపిల్లలా జీవితాంతం కాపాడుకున్న చూపులు, గాలివానలకీ, కరువుకాటకాలకీ, అంటురోగాలకీ, నిత్యపేదరికానికీ, దోపిడీ దౌర్జన్యాలకీ, భోగభాగ్యాల వికటాట్టహాసాలకీ, కష్టాలకీ, కన్నీళ్లకీ ఎదురొడ్డి చేవతీరిన శరీరం. పొడుగ్గా సన్నగా నుంచోబెట్టిన బల్లెంలా, మండుతున్న కాగడాలా ఉన్నాడు నేస్తం.

జుత్తు పలచబడిందే తప్ప నెరుపు కనిపించ లేదు. అలసి పోయినట్టున్నాడే తప్ప సడలిపోలేదు నేస్తం. తనవితీరా ఒకర్నొకరు చూసుకున్నారు.

అక్కడ చేరిన జనం ఇంకా పెరిగారు. కొందరు సర్దుకుని విశాలమైన గచ్చు అరుగుల మీద చుట్టూ కూర్చున్నారు. కొందరు గోడలకి చేరగిలబడి, ఇంకొందరు రాటలకు అనుకొని వేణుమాటాడితే వినాలని అతణ్ణి చూస్తూ నుంచున్నారు కొందరు.

సంజీవునాయుడు జైల్లో మూడేళ్లుగా ఉన్నాడట. పదిహేనురోజుల్లో విడుదలై తిరిగి వచ్చేస్తాడట. అక్కడ చేరిన ఆడా మగా, చిన్నా పెద్దా అంతా సంజీవునాయుడు రాకకోసమే ఎదురుచూస్తున్నట్టు కనిపించారు వేణుగోపాల్‌కి.

"సంజీవు బావే ఇప్పుడు ఊళ్లో ఉంటేనో నేస్తం —" అని ఆ ఆనందాన్ని తన ముఖంమీద చూపించాడు సిమ్మాద్రి.

సంజీవునాయుడుకు ఆ రోజుల్లో మంచిస్నేహితుడు శంకర్రావే. అట్లాంటిది ఈ రెండురోజుల్లో శంకర్రావు నోట ఆ పేరు కూడా వినలేదు. చివరికి జగ్గునాయుడు విందులో వచ్చిన ప్రస్తావనలో కూడా శంకర్రావు నోట ఆ పేరు వినిపించలేదు. సంజీవునాయుడుతో బంధుత్వం తప్ప స్నేహం గాని, సన్నిహితత్వంగానీ లేదు వేణుగోపాల్‌కి. తనకన్న వయసులో నాలుగయిదేళ్లు పెద్దకావటంవల్లా, వాళ్లది బాగా కలిగిన కుటుంబం కావటంవల్లా వాళ్లు దగ్గర కాలేదు. యూనివర్శిటీ చదువులో తాను బాగా రాణించినట్టు తెలిసినప్పుడూ, ఒకదాని తర్వాత ఒకటి మంచిఉద్యోగాలు వచ్చి వాటిలో చేరినప్పుడూ అభిమానంగా ప్రశంసించాడు తనని సంజీవునాయుడు.

తరతరాలు తిన్నా తరగని ఈ సంజీవునాయుడు ఆస్తులు ఇప్పుడు ఇరవైయేళ్లలోనే హారతికర్పూరంలా హరించుకుపోయినాయంటే ఆశ్చర్యంగా ఉంది.

అరుగుమీద ఒక మూలగా పడి ఉన్న పొడుగు పిడికత్తి అందుకుని, వాకిట్లోనే ఉన్న చెన్నంగిచెట్టునించి నుంచునే ఒక కొబ్బరికాయ అందుకుని, అందంగా వొలిచి, పైన సుతారంగా కొట్టి, మూత తెరిచినట్టు దాన్ని తీసి స్నేహహృదయం ఉప్పొంగుతున్న ఆనందంతో వేణుగోపాల్‌కి అందించాడు సిమ్మాద్రి.

'నేస్తం ఈ బూమ్మీద నూకలు ఇంకా మిగిలాయి నాకు. నిన్ను చూడగలిగాను. ఆ సంజీవుబావు ధర్మమా అని నా పిల్లలకు తండ్రినై బతికే ఉన్నాను.' ఆప్తహృదయం కనిపించేసరికి దుఃఖం ముంచుకొస్తుంటే కష్టాలు చెప్పుకుంటున్నాడు సిమ్మాద్రి.

* * *

తండ్రి కాలంనించి గత డెబ్బయ్యేళ్లుగా కౌలుచేస్తున్న జీడితోటలో

గొర్రెలమందతో బతుకుతున్న సిమ్మాద్రికి పాతికేళ్ల క్రితం జగ్గునాయుడు ఒక సమస్య సృష్టించాడు. ఆ తోట యజమానులు టౌన్‌లో ఉంటున్నారు. కొబ్బరికాయ ధర పెరగటంతో భూముల మీద జగ్గునాయుడు కన్ను పడింది. అప్పటికే జగ్గునాయుడు పాతిక ఎకరాల వరకు తోటలు కొత్తగా అర్జించాడు. ఏకఖండంగా ఉన్న ఈ పదిహేను ఎకరాలతోటని నామమాత్రంధరకే జగ్గునాయుడు కొనుక్కుంటున్నట్టు తోట యజమానుల ద్వారానే సంజీవునాయుడుకు తెలిసింది. ఈ సంగతి సిమ్మాద్రి చెవులో వేసి 'ఆ ధరకి నీవే తీసుకోరాదా' అని మాట సాయంగా సలహా ఇచ్చాడు.

దాంతో మొదలయింది జగ్గునాయుడుకు సంజీవునాయుడు మీద కోపం.

తోటలో జీడిచెట్లే ఎక్కువ ఉన్నప్పటికీ ఆ తోటలోనే బతుకుతున్న సిమ్మాద్రికి సంజీవునాయుడు సలహా ఎంతో బలాన్నిచ్చింది. పదిహేను ఎకరాల జీడితోట తన ఆస్తిలో కలుస్తున్నట్టే ఆశించిన జగ్గునాయుడుకు సిమ్మాద్రి అడ్డు తగలటం తనతో కయ్యానికి కాలుదువ్వుతున్నట్టే అనిపించింది. ఆ వెనక ఉన్నది సంజీవనాయుడే అయినా సంజీవనాయుడితో ముఖాముఖి ఢీకొనడానికి ధైర్యం చాలక సిమ్మాద్రి మీద పడ్డాడు జగ్గునాయుడు.

దుర్మార్గులకు దూరంగా ఉండాలంటారు. సంజీవునాయుడు కూడా అట్లా జగ్గునాయుడుకు దూరంగానే ఉండేవాడు.

తోటయజమానులతో కలిసి జగ్గునాయుడు కావాలని భూమిధర రెట్టింపు చేశాడు. కౌలుమార్పించే ప్రయత్నం చేశాడు. సిమ్మాద్రిని ఊళ్లో తన అనుచరుల ద్వారా భయపెట్టాడు. దాంతో తోటయజమానులకూ కౌలుదారుకూ మధ్య ఆ తోట విక్రయవ్యవహారం తగువుగానే ఉండిపోయింది. ఆ తర్వాత అయిదారేళ్లలో ఉళ్లో జగ్గునాయుడు మరింత బలపడ్డాడు.

వేణుగోపాల్‌కి అంతవరకు తెలిసిన కథే.

సరిగ్గా ఇరవైయేళ్ల కిందట...

జిల్లాలో ప్రారంభమైన నక్సలైట్ ఉద్యమం, నక్సలైట్లు భూస్వాములను చంపటంతో ఆ తాలూకాలను ప్రభుత్వం కల్లోలిత ప్రాంతంగా ప్రకటించింది. గ్రామాలలో భూస్వాములు, పెద్దరైతులు తమ రక్షణకోసం పోలీసుబలగాలను తెచ్చుకున్నారు. నక్సలైట్లతో సంబంధం ఉందనుకున్న వాళ్లను పోలీసులకు అప్పగించటం, వాళ్లను జైళ్లల్లో పెట్టించటం, వాళ్లను చంపించటం, మామూలై పోయింది. దాంతో ఊళ్లల్లో పరిస్థితి భయంకరంగా తయారయింది.

ఆ ఊళ్లో కాంగ్రెస్ పార్టీకి చెందిన సంజీవునాయుడు, అతడి స్నేహితులు, బంధువులు నాలుగయిదు కుటుంబాలు తప్ప మిగిలిన గ్రామం మొత్తం స్వతంత్రపార్టీకి చెందిన జగ్గునాయుడు పెత్తనంలో ఉండేది. కాంగ్రెస్ పార్టీ రాష్ట్రాన్ని ఏలుతున్న రోజుల్లో కూడా ఆ ఊళ్లో కాంగ్రెస్ వాళ్ల నో దెబ్బ తీసేవాడు జగ్గునాయుడు.

మూడు రోజుల్నించి పెద్ద ముసురు. చలిగాలులూ, జల్లులు జల్లులుగా పెద్ద వర్షాలు. ఎక్కడో సముద్రం లోపల తుపాను. పశువులు, గొర్రెలు, మేకలు సాలల్లో కట్టుమీదే ఉండిపోయాయి. ఈ ముసురులో ఒక రాత్రి సంజీవునాయుడు తాటిగొడుగు పట్టుకుని తోటలో కాపురం ఉంటున్న సిమ్మాద్రి కోసం వెళ్లాడు. 'పద' అని సిమ్మాద్రిని తనతో పరుగు పరుగున తీసుకుపోయాడు. వాళ్లు ఆ చీకటిలో దాదాపు వందగజాలదూరం పారిపోయి జీడితోటల్లోకి తప్పించుకున్న తర్వాత పోలీసుల టార్చిలైట్‌ల వెలుగు చుట్టు ముట్టింది సిమ్మాద్రి ఇంటిని.

'నక్సలైటువని నిన్ను కాల్చి చంపేయటానికి పోలీసు లొచ్చారు' అని ఇంకా ఓ కిలోమీటరు దూరం పారిపోయిన తర్వాత సంజీవు నాయుడు చెప్పాడు సిమ్మాద్రికి.

ఆ రోజుల్లో కాన్పుకోసం వెళ్లిన సిమ్మాద్రి భార్య అదృష్టవశాత్తూ కన్నవారింట్లో ఉండటంతో ఆ బెంగలేకుండా పోయింది. ఆ రాత్రి ఆ ముసురులో తడుచుకుని పొరుగూరు వెళ్లి, ఓ కాంగ్రెస్ పెద్దమనిషికి సిమ్మాద్రిని అప్పగించి, వాడి ప్రాణం కాపాడమని వేడుకొని, అదే రాత్రి ఇల్లు చేరుకున్నాడు సంజీవునాయుడు.

ఆ గండం అప్పటికి తప్పినా, పోలీసు పైఅధికారులను కలుసుకుని ఐదారేళ్లుగా ఉన్న తన కాంగ్రెస్ పార్టీ సభ్యత్వ రుసుం రసీదులు చూపి, రాజకీయనాయకుల చుట్టూ, ప్లీడర్ల చుట్టూ తిరిగి, లంచాలు వేలల్లో చెల్లించుకున్నంత వరకు ప్రాణాపాయభీతి తప్పలేదు సిమ్మాద్రికి. తర్వాత కూడా రెండేళ్లుపాటు పొరుగూర్లో ఆ కాంగ్రెస్ పెద్దమనిషి ఇంట్లోన్నే ఉండి ప్రాణం కాపాడుకున్నాడు.

ఆ ఊళ్లో సంజీవునాయుడు అనుయాయులనూ, వేణుగోపాల్ తండ్రి రామ్మూర్తి నాయుడుని— అంతా కాంగ్రెస్ వాళ్లే అయినా పోలీసుల మద్దతుతో అరెస్టు చేయించి కేసుల్లో ఇరికించి కక్ష సాధించాడు జగ్గునాయుడు. ఆరోజుల్లో జిల్లాలో కాంగ్రెస్‌పార్టీ అనామకంగా ఉండటంవల్ల, జిల్లాలో పెత్తనం సాగిస్తున్న స్వతంత్రపార్టీని ఎదుర్కొనే స్థితిలో లేకపోయింది. సంజీవునాయుడు మొండిగా వ్యక్తిగతస్థాయిలో పోట్లాడాడే తప్పించి దాన్ని రాజకీయంగా, పార్టీ స్థాయిలో ఎదుర్కోలేక పోయాడు. జగ్గునాయుడు నిజస్వరూపం బట్టబయలు చేయటంలో విఫలుడయ్యాడు.

అన్నీ వీరోచితసాహసగాథలే. ఊరే యుద్ధభూమి. నిత్యం సమరమే. ఒక్కోసారి ఒక్కో ఇంటిమీద, ఒక్కో సందర్భంలో ఒక్కో కుటుంబం మీద, ఒక్కో ఆయుధంతో ఒక్కో ఆస్తి మీద దాడి, దౌర్జన్యం. అప్పుకోసం వచ్చిన వాళ్ల ఆస్తులు కాజేయటం. భార్యాభర్తలను విడదీయటం. తల్లీ కొడుకుల మధ్య అగ్గి పెట్టటం. తండ్రి మీద కొడుకును ఎగదొయ్యటం. అన్నదమ్ములకు కత్తులందించటం. నమ్మించి గోతులు తవ్వటం. ఇరుగు వారి మీద పొరుగువారిని ఉసికొల్పటం. గట్టు మీద తగవు. కాయమీద తగవు. ఆపదలు సృష్టించి ఆస్తులు కాజేయటం. కుట్రమీద కుట్ర. దగా దగా. పంచాయితీ పేరున పెత్తనం. న్యాయం పేరున పెత్తనం. ఊరుకట్టు అని చెప్పి దోపిడీ. వందలరూపాయలు, వేలరూపాయల తప్పులు, దండగలు, జరిమానాలు. పొలమూ పుట్రా అమ్మించి, బండీ ఎడ్లూ అమ్మేసి, గొర్రెల మందలూ, మేకల మందలూ కాజేసి, నగలూ బంగారాలూ తాకట్టు పెట్టించి, కాగితాలు రాయించుకుని, రిజిస్ట్రేషన్‌లు చేయించుకుని, పడనివాళ్ల ఇళ్లలో చిచ్చు పెట్టి, పెళ్లి సంబంధాలు తప్పించి, అమ్మకం పేరుతో దగా, వర్తకం కమిషన్ పేరుతో ద్రోహం. వడ్డీల పేరుతో మోసం. గాలివాన వచ్చి సర్వం కోల్పోతే ప్రభుత్వం ప్రజలకు ఇచ్చిన రుణాలన్నీ వాళ్ల చేతుల్లోకే. కోఆపరేటివ్ బ్యాంకులిచ్చే అప్పులన్నీ వాళ్ల వడ్డీలకిందే. పంట మీద వచ్చిన ఆదాయమంతా వాళ్లదే. పొలం మీద వచ్చిన ఫలసాయమంతా వాళ్లదే. తిండిలేక జబ్బులొస్తే వైద్యుడిని చూడలేక, మందులు కొనుక్కోలేక, ఆస్పత్రుల్లో మందులు దొరక్క—

ఆ యుద్ధంలో శంకర్రావు తటస్థంగా ఉండి జగ్గునాయుడు మన్ననలను పొందాడు.

ఊళ్లోని స్త్రీలూ, పెద్దలూ, వృద్ధులూ అంతా సాహసికుల్లాగా కనిపించారు. యోధానుయోధులై సాగిస్తున్న సంగ్రామం.

ఈ యోధులకు ప్రతినిధిగా కనిపిస్తున్నాడు సంజీవునాయుడు.

సిమ్మాద్రి, నర్తోడు, గున్నోడు, గుర్నాథం, చంద్రన్న, దాసు, కృష్ణమూర్తి, చదువుకున్నవాళ్లూ, చదువులేనివాళ్లూ, బడిపంతుళ్లూ అందరిదీ ఒకటే కథ. తమమీద పిడుగుపడినప్పుడు గిలగిలకొట్టుకుంటూ సాగించిన పోరాటం. తమమీద గుండు గురిపెట్టి నప్పుడు విలవిల్లాడుతూ ఎదురు తిరిగే పోరాటం.

రాజ్యలక్ష్మి ముఖంమీది వెలుగు అదే. కష్టాలలో ఉన్నవాళ్లకు చేయి అందించే వెలుగు. ఏడుస్తూ వచ్చే వాళ్ల కన్నీళ్లు తుడిచే వెలుగు. పోరాటాలకు భయపడని

వెలుగు. త్యాగాలకు వెనుకాడని వెలుగు. కష్ట పరంపరలకు వెన్ను చూపని వెలుగు. తన భర్తని ఈ దుర్మార్గం మీద ఎక్కుపెట్టిన బాణంగా సానపట్టిన వెలుగు. ఇప్పుడు ఆ వెలుగు అక్కడ చేరిన మనుషుల ముఖాల్లో కూడా. జగ్గునాయుడుకు భయపడి ఆ ఇంటిముందునించి పోవటానికి కూడా జంకిన మనుషులు ఇప్పుడు ఆ ఇంటిని తమ దుర్గంగా మార్చుకున్నారు.

ఆ పగలంతా వేణుగోపాల్ ఊళ్లో తిరిగాడు, స్నేహితుల దగ్గరకు, బంధువుల దగ్గరకు. వాళ్లు చెప్పిన కథలు, బాధలు విన్నాడు.

వేణుగోపాల్‌కి చాల ఆశ్చర్యం కలిగించిన సంగతి ఏమిటంటే, ఊళ్లో జనం తిడుతున్నది జగ్గునాయుడినే. శంకర్రావు మీద ఒక్కడూ పెదవి విప్పలేదు.

రాత్రి భోజనం దగ్గర రాజ్యలక్ష్మి ఒక మాట అంది.

"మీ బాబాయి ఒక ఆపదకి అక్కరకొచ్చేవాడా, ఒక అవసరానికి అక్కరకొచ్చేవాడా" ఆ మాట వేణుగోపాల్ మనసులో గట్టిగా నాటుకుంది.

నిజమే, సంజీవునాయుడు ఊళ్లో ఉంటంవల్ల ఆ జనం ఆపదల్లో, అవసరాల్లో అక్కరకు వస్తున్నాడు.

ఆ ఊళ్లో ఉన్నంత మాత్రాన తాను సంజీవునాయుడులా ఉండేవాడా? ఆలోచనలోపడ్డాడు వేణుగోపాల్. రాత్రి భోజనం తర్వాత కూడా చాలసేపు అక్కడే ముచ్చట్లలో పడ్డారు. ఇప్పుడక్కడున్న, ఆ యువకులు సంజీవు నాయుడు వారసులే అనిపించారు.

ఒక కుర్రాడు అడిగాడు —'పెదనాన్నా, అమెరికాలో నీకు చాలా పెద్ద పేరు ఉందంటున్నారు కదా! అదేమిటి?' ఆ యువకుడు ఆ ప్రశ్నని అమాయకంగా అడిగినా అది అమాయకంగా ధ్వనించలేదు.

న్యూక్లియర్ సైంటిస్ట్‌గా తనకున్న ఘనత గురించి వాళ్ల భాషలో ఏమని చెప్పాలి?.

'నీ పేరు, ప్రఖ్యాతులతో మరింత పెద్ద ఉద్యోగం, మరిన్ని లక్షల డాలర్లు సంపాదించి ఉంటావు పెదనాన్నా' అని కూడా అన్నాడు ఆ యువకుడు. శాస్త్రరంగానికి సైతం తాను ఇచ్చిన మలుపు ఏమున్నది?

అర్ధరాత్రి పడుకోవటానికి శంకర్రావు ఇంటికి వేణుగోపాల్ వచ్చేసరికి అరడజనుమంది స్నేహితులతో కొలువుతీరి ఉన్నాడు శంకర్రావు. ఇంటిముందు కొత్త కార్లు మరో మూడు ఆగిఉన్నాయి. విందులో ఉన్నారు. పెద్దఎత్తునే. ఆ ప్రాంతంలో

సినిమా షూటింగ్ ప్రారంభం సందర్భంగా ఇవేళ వాళ్లు వచ్చారట. ఆ చిత్రనాయకి దేశంలో పేరుపొందిన నెంబర్ వన్ దక్షిణాది హిందీ అగ్రతారట! ఆ నాయకుడు తెలుగు సినిమారంగాన్ని ఏకచ్ఛత్రాధిపతిగా ఏలుతున్న నటభాస్కరుడట. ఆ చిత్రదర్శకుడు హిందీ, తెలుగు చిత్రాలలో కనకవర్షం కురిపిస్తున్న దర్శకసామ్రాట్ అట. ఆ చిత్రనిర్మాత శ్రీశైలం ప్రాజెక్టులు, విశాఖ ఉక్కు కర్మాగారాలు, రాజస్థాన్ కాలువలూ నిర్మించిన ప్రముఖ పారిశ్రామికరాజకీయకంట్రాక్టరట!. 'మన స్నేహితులు' అని నెమ్మదిగా జిన్ సిప్‌చేస్తూ పరిచయంచేశాడు స్నేహరత్న శంకర్రావు.

విందులో ఎవరి మాటల్లో వాళ్లు ఉండగా, సంజీవునాయుడు కుటుంబం పరిస్థితి ప్రస్తావన కావాలనే తెచ్చాడు వేణుగోపాల్.

'వెర్రిబాగులవాడు. జగ్గునాయుణ్ణి అనవసరంగా ఢీకొన్నాడు. ఊళ్లో వాళ్ల కష్టాలన్నీ వీడివే. వాళ్లు వచ్చి బాబ్బాబు మీరు ధర్మరాజు అని ఉబ్బేస్తే ఆస్తులు తగలెట్టుకుని వాళ్ల వెంబడి పోలీస్‌స్టేషన్‌లకి, కోర్టులకి, అస్పత్రులకి, లాయర్ల దగ్గరికి, హైదరాబాద్ ఢిల్లీ నగరాలకి తిరిగి, వాళ్ల తప్పులకు ఇప్పుడు వీడు జైల్లో పడ్డాడు. వాళ్లు తప్పించుకున్నారు.'

'మన మనుషులున్నారే — వాళ్లు కష్టాలు చెప్తే నీవూ కన్నీళ్లు పెట్టుకునే ఉంటావు —వాళ్లు చాలా తెలివైనవాళ్లు. తమ తరపున ఎవడు కత్తిపట్టుకుని ప్రాణాలు ధారపోయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడో చూసి, వాడి వెంట పడతారు. వాడి చుట్టూ తిరుగుతారు. వాళ్లు స్వయంగా కత్తి పట్టుకోరు. ఒక ఉబ్బులింగణ్ణి ముందు నిలబెడతారు. అట్లాంటి ఉబ్బులింగడు సంజీవునాయుడు వాళ్లకి బాగా దొరికాడు.'

'ఈ గాడిదకొడుకుల బుద్ధి నాకు తెలుసు. వాళ్ల గాలికూడా సోకనివ్వను. మనమా తటస్థం. నాకు అటు జగ్గునాయుడు తోనూ వైరం లేదు, ఇటు సంజీవు నాయుడు తోనూ వైరం లేదు. ఇద్దరూ మనకు కావలసిన వాళ్లే. ఇద్దరు మంచివాళ్లే. ఎవడో వచ్చి ఉబ్బేస్తే ఉబ్బి పోయేరకం కాదు మనం. ఎవరి కష్టాలు వాళ్లవి. ఎవడి చావు వాడిది. వాళ్ల యుద్ధం వాళ్లే చేసుకోవాలి, మనకేం పట్టింది? వాడికోసం మనం కత్తెందుకు పట్టుకోవాలి?'

'ఒక్క సంజీవు దగ్గర్నించే బంగారంలాంటి ముప్పైయెకరాల తోటలు కొన్నాను. ఇప్పుడు వాడి తోటలన్నీ మనవే. ఈ ఊళ్లో జగ్గునాయుడుకు పోటీగా సంజీవునాయుడి భూములు మరొకడు కొనలేదు. సంజీవునాయుడు చచ్చినా సరే జగ్గునాయుడుకు తన భూమిని అమ్మడు'

అని శంకర్రావు అవకాశవాదపు ఎత్తుగడతో తన విజయరహస్యం ప్రకటించాడు.

ఇక్కడ ఈ ఊళ్లోనే ఉంటే శంకర్రావునే అయ్యే వాడినేమో అనుకున్నాడు వేణుగోపాల్.

సిమ్మాద్రికి ఆ రోజు వచ్చిన ఆపదలో సంజీవనాయుడు స్థానంలో శంకర్రావే ఉంటే సిమ్మాద్రిప్రాణానికి ఏమయ్యేదో ఊహించుకుని వణికి పోయాడు వేణుగోపాల్.

* * *

ఇండియాటుడే

సెప్టెంబర్*1990*